

دەستپىكا رۆژنامەفانىا كوردى ل دەفەرا بادىنان

موسەددەق توفىق

دەروكا رۆژنامەفانىا كوردى ل دەفەرا بادىنان دەرۆكەكا نوو، دزفیرتەفە داوایا سالیڭ پىنجیان و دەسپىكا سالیڭ شىستان ژ سەدسالیبا بیستی، ئەف دەسپىكا ژى دەسپىكەك لاواز و نەبەردەوام بوو.

فی دەفەرى چەند تاییبەتمەندىڭ خۇ ەنە، ژ ئالیى دەرۆكى فە فی دەفەرى دناقبەرا ۱۲۶۲-۱۸۴۲ دا رەنگە سەربەخۇییا خۇ ەبوو، ب مېرگەها بادىنان دەتە نیاسین، ژ ئالیى رەوشەنبیری فە د سەردەمى فی مېرگەھى دا مەلبەندەك رەوشەنبیری بوو، خواندنگەھین نافدار لی ەبوونە، زانیڭ ئایینى و شاعرین نافدارین كورد لی رابوونە، ژ ئالیى زمانى فە خەلكى فی دەفەرى ب دەفوكا بادىنان یا دیالیكتا كرمانجیا ژۆرى د پەیشن، لەوما ژى دەمى ل سەر رۆژنامەفانىا كوردى ل فی دەفەرى د پەیشن دى ل سەر رۆژنامەفانىا كرمانجیا ژۆرى ل باشۆرى كوردستانی پەیشن. ئەگەر بەراوردەكى دناقبەرا فی دەفەرى وھندەك باژیرین دى دا بەكەین یین نیزیكى فی دەفەرى، بۇ نمۇنە باژیرى موسلى كو یەكەمین رۆژناما فی باژیری ل سالا ۱۸۸۵ ئ ھاتیە بەلاقرن، یان پارىزگەها ەولیرى كو یەكەمین كوفار ب نافی زاركرمانجى ل سالا ۱۹۲۶ ل رەواندزى لی ھاتیە بەلاقرن، پاشتر یەكەمین گوفار ل ەولیرى ب خۇ ب نافی ((رۆناكى)) ل سالا ۱۹۳۶ ھاتیە بەلاقرن. ل فیرى پرسیار دەیتە كرن گەلو بۇجى دەسپىكا رۆژنامەفانىی ل فی دەفەرى ەندە پاشكەتیه..؟

دەرسفی دا دى بیژین پشتى ەرفتننا مېرگەها بادىنان ل سالا ۱۸۴۲ ژ ئالیكى فە ئاستى رەوشەنبیری بەرەف نزمی چوو، و چ باژیر پەیدا نەبووینە وەك سەنتەرىن شارستانی، كو خودان ەمى جۆزین خواندنگەھین نوو و بزافین شارستانی و بازارگانى و جئینین رەوشەنبیری و ەزرى بن، كو دفار ەنگە سەنتەران دا دەزگەھین چاپى و رۆژنامەفانى

پەیدا دبن. ژ ئالیەك دیفە ئەف دەفەره پشتى سالا ۱۸۴۲ ژ ئالیى كارگیزی فە دگەل پارىزگەها موسلى ھاتیە گریدان، دەستەلاتداریا موسلى ژى وەك دەفەرهك گوندنشین و ەشیرەتى سەردەرى دگەلدا كریە و ژ خواندنى ب زمانى كوردى و گشت ژیدەرىن رەوشەنبیری چاپ و رۆژنامەفانىا كوردى بی بەر بوو، و خالا ھی كارگەرتر ژۆر درەنگ خواندنگەھین رەسى لی ھاتینە فەكرن، ئەوژى تنى قوناغا سەرەتایی.

باژیری موسلى كو نیزیكتیرین باژیرە بۇ دەفەرا بادىنان، ل سالا ۱۸۶۱ ئ یەكەمین خواندنگەها سەرەتاییا دەولەتا ئوسمانى لی ھاتیە فەكرن و پشتى دەمەكى كیم چەندین خواندنگەھین دى یین سەرەتایی و نافینى و دونافینى و لەشكەرى تیدا ھاتینە فەكرن و بەردەوامى بی ھاتیە دان. بە لی ل فی دەفەرى ل سالا ۱۹۰۵ ئ ل ەرئىكى ژ دھوك، زاخو، نامیدیى و ئاكرى خواندنگەھەك سەرەتایی ھاتیە فەكرن، بە لی ئەو ژى دكاودانەكى بی سەرەبەر و نە بەردەوام دابوونە، دئەنجامى فی كاودانى و كاودانى شەرى جیھانین ئىكى دا ئەف خواندنگەھە ھاتینە گرتن و وەك دیار كەسەك وەسان ژ دەرچووینن فان خواندنگەھان نەگەھشتیە ئاستەكى باشى خواندنى.

لەوما دبیزین دەسپىكا دروستا فەكرنا خواندنگەھین رەسى ل دەفەرا بادىنان سالا ۱۹۲۲ یە دەمى ل ەرئىكى ژ دھوك، زاخو، نامیدیى و ئاكرى خواندنگەھەك سەرەتایی ھاتیە فەكرن. ئەف دەسپىكە ژى دەسپىكەك لاواز بوو، چنكو ژبەر نەبوونا قوناغین نافینى و دونافینى ل فان باژیركان كتەكا كیم ژ دەرچووینن فان خواندنگەھین سەرەتایی شپاینە خواندنا نافینى و دونافینى ل موسلى یان زانكویى ل بەغدا ب داوى بىنن. ەژیە بیژین یەكەمین خواندنگەها نافینى ل دەفەرا بادىنان ل دھوكى سالا ۱۹۴۵- ۱۹۴۶ ھاتیە فەكرن.